

[illegible]

Maiche 1, 1925.

Ko te take nui i hikitia ai ta ratou ra, kei runga i nga whakaputapo a te Tari Ora mo te mate whakarori tamariki (infantile paralysis) ara kia kua e karangatia he hui nui i roto i enei marama e kaha ai te haere a te mate nei.

E TE Atua tino kaha, e te Matua tohu, e aroha nei ki nga tangata katoa, e kore nei e whakarihariha ki tetahi mea i hanga e koe: kahore nei hoki e pai kia mate te tangata hara. engari kia tahuri ke ia i ana hara, kia whakaorangia; Atawhaitia matou, e te Atua, murua o matou hara: kia manako mai koe ki a matou, whakamarietia hoki matou e pouri nei, e ruwha nei i te tai maha o o matou hara. He mahi nau te tohu tonu; mau anake e muru te hara. Tohungia matou, e te Ariki pai, tohungia au tangata kua hokoa nei e koe: aua ra e anga e whakawa i au pononga, he puehu kau nei hoki, he hunga mate rawa i te hara; engari whakaanga ketia tau riri i a matou, e whaki nei i a matou mahi he; hohoro mai koe ki te awhina i a matou i tenei ao, kia noho ora ai matou ki a koe ki tera ao atu; mo nga mahi hoki a te Karaiti a to matou Ariki.—*Amine.*

TE TOA TAKITINI

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

Te Utu mo te Pepa 10/- i te tau.

Me penei nga reta "*Te Toa Takitini*," Box 300, Hastings.

190

TE TOA TAKITINI.

Mahe 1, 1925.

TE MANIHERA ME KEREOPA.

I PATUA MO TE WHAKAPONO.

Mahe 12, 1847.

(*Na. Rev. Tahupotiki Haddon.*)

[*Kei te 12 o tenei marama (Mahe) ka eke ai te 78 tau o te matenga atu o enei pononga a te Atua, ara a Te Manihera, raua ko Kereopa. I runga i te whakahau a te Etita o ta tatou pepa kia kohikohia mai nga korero i tena wahi i tena wahi, e pa ana ki te ahuatanga o enei tangata toa i tapae nei i o raua tinana hei whakahaere ki te Atua, no reira ka tukuna atu enei korero kia perehitia mai ki "Te Toa Takitini" hei pupuru, hei whakamiharo, ma nga uri i muri i a tatou. Ko nga toto o enei tangata i whakahaheka mo te whakapono. Noreira he mea tika kia toko ake te aroha o te hunga whakapono Karaitiana i tena wa i tena wa ki enei tangata, ka noho mai nei i mua i o tatou wairua hei tauira ki a tatou katoa, mo te Manawanui mo te ngakau nui ki te hora i te Rongopai me te u o te whakapono a taea noatia te mate.—Na te Etita.]*

KO Te Manihera he Ngati Ruanui tuturu. Ko Kereopa he Ngati Ruanui tetahi wahi, no Taranaki tetahi wahi.

Ko te pa tuturu o Te Manihera ko Owhangai, he pa e tata ana ki te Hawera. He uri i heke tahuhu tonu mai i a Turi, no runga i a Aotea. Hei tipuna ia ki a au me etahi atu.

I riro tenei tangata i te taua a Waikato i tona tamarikitanga, a noho ana i tetahi pa ingoa nui, e mohiotia ana ko Maninaina, i te takiwa o Te Hoe-o-Tainui i Piako. A no te whakackenga a Ngapuhi i Maninaina, ka riro i a Ngapuhi.

Te tutakitanga o nga kaupuke o nga Mihinare e ahu ana ki Tonga, ka rukea atu taua tamaitiki runga hei whakahere ki te Atua e ai ki nga korero. Akuanei ko tetahi tamaiti pakeha i whakataketoria ki roto ki tetahi pokai taura i runga i te kaupuke. No te putanga mai o tetahi ngaru ka hora ki runga i te kaupuke, ka riro atu te pokai taura me te tamaiti ra ki roto ki te moana. Te kitenga o te tamaiti Maori (ara o Te Manihera) ka rere ki roto i te moana, ki te whakaora i te tamaiti pakeha ra.

No te kitenga o nga pakeha o te kaupuke e puaina mai ana e ia te tamaiti ra, ka tukuna te poti, ka tikina atu, ka utaina mai i runga i te poti, ka eke mai ano ki runga i te kaupuke.

Te kitenga o te pakeha nana te tamaiti i whakaorangia ra, ka tupu te aroha i roto i a ia ki a Te Manihera mo te whakaoranga i tana tamaiti, a tangohia tonutia iho e ia a Te Manihera hei tamaiti mana. Ko te pakeha nei he Minita no te Hahi Weteriana, tana ingoa ko Te Rore (Rev. H. H. Lawry) e haere ana hei Minita mo nga Maori o Tonga, tetahi o nga moutere o Hawaiki. Ko te tamaiti i whakaorangia nei ka tupu ake, ka tangata. I runga i te whakaaturanga ki a ia, he Maori nana ia i whakaora, ka tupu tana mahara, me noho ia hei minita mo te iwi Maori, nana nei ia i whakaora i roto i nga ngaru tuatea o te moana-uri.

Na tana tamaiti, i tona pakeketanga, i taurima a Te Paea, whaea o Tahupotiki, i marena hoki ki tana taane, ara ki a Charles Haddon i te tau 1864, a no te tau 1866 ka whanau a Tahupotiki, a na Te Rore ano hoki i whakawahi a Tahupotiki hei Minita. I reira ka akona a Te Manihera ki nga tikanga o te whakapono, ka tupu, ka kaumatua. A no te karangatanga mai a te Hahi ki a Te Rore kia hoki ki Ingarangi ka haria atu a Te Manihera, ka waiho ake ki nga minita o te Hahi o Ingarangi i Mawhekaurangi (Norfolk Island), a ka riro tuturu atu ki te Hahi, a na te Hahi hoki i whakahoki mai ki Nu Tireni nei.

No konei ka tutaki ki a Pihopa Herewini. Ka haere hei tamaiti ma te Pihopa ki te kauwhau haere i te Rongopai ki nga iwi o nga motu e rua nei, o Aotearoa me Te Waipounamu.

Te mutunga o enei haere ka hoki ia ki tona iwi ake ki a Ngati Ruanui, a noho ana ki Owhangai, ki te pa o ona tupuna, hei kai-karakia mo te iwi.

I runga i te hari o te iwi mo tona hokinga oratanga mai, ka manaakitia e ona iwi katoa o te Tai-hauauru o Taranaki. A ka whakamoea hoki ki te wahine ara ki a Harata, uri o Te Rangihacata o Ngati Ruanui ano.

He mea e ohia tonu ake ana i roto i tona ngakau te whakaaro ki te kauwhau i te Rongopai, ka mahara ia, me haere hoki ia, hei mihingare kauwhau haere. A koia nei te timatanga o tana hikoinga. Timata i runga i ona iwi ake, ara i a Ngati Ruanui, i a Ngarauru, a ka tae mai ki Whanganui.

(*Taria te roanga.*)

AWHINA I A PIHOPA ATARIA.

Ko nga moni enei kua tae mai ki te Tari o te Pihopatanga i Nepia, hei awhina i te kupu a Te Karaiti e ki ra, "Haere kauwhautia te Rongopai ki nga iwi katoa o te ao."

Bishop of Dornakal Account: -Whakatane £3, Ruatoki £3, Waipatu £5, Taupo £3. Waipatu £10, Waimarama £5, P. Kohere £5. Whakarewarewa £2/2 -, Pakipaki £5. Moteo £5. H. Rapaea £5, Porangahau £1/5 3, do. £1/6 11. Amounts received since 1st April, 1924. -W.J.S. Nga pariha o te Atirikonatanga o Turanga me Turanga, maranga mai ra ki te wahi ma koutou.

TE TAPIRI. -Kaore he Tapiri o tenei marama.

MO NGA KUPU TOHUNGA.

[Tokohia ra nga tangata kei te hopu tika i nga korero a R.T.K. I korero mai a Te Manu, Kaitirotiro o nga Kura, ki te Etita i te nui o tana whakamiharo ki te kaha o R.T.K. ki te whakamaori, ki te whakamarama i nga whakaaro hohonu o nga tangata matau o te Ingarihi. Noreira he whakamahara tenei ki aku rangatira kia pai te korero i nga kupu nei, me te whawha haere atu ki ona hohonutanga.—Na Te Etita.]

HE KUPU TOHUNGA.

Na R.T.K.

(Ko te timatanga o enei korero kei te Nama 38.)

HE korero timatanga maku ko nga kupu a nga tohunga o te iwi Ingarihi mo te kaha o te tangata o te iwi ranei e puta ana mai i runga i te tika o te take Ahakoa tapukea te tika mo te wa roa tena te wa ka purero ake, ka tipu, ka whakapakari. Ko te kaha, ko te toa, o te iwi, kahore i te moni, i te pu, i te nui ranei o nga matua hoia engari kei runga i te tika o te take. Me he mea kei te he te kaupapa e kore te ngakau e mamae, e kore e manawa nui engari ka kongenge. Ko te take nui i mate ai te Tiamani he he no te kaupapa o ta ratou riri. He kaha, he toa, he manawa roa te tika.

Na Tenihana te kupu—

“My strength is as the strength of ten,
Because my heart is pure”

“Toku kaha ko te kaha o te tekau,
No te mea e ma ana toku ngakau.”

Hei apiti mo enei kupu ko nga kupu a Hakiipia—

“Thrice is he armed that hath his quarrel just;
And he but naked, though lock'd up in steel,
Whose conscience with injustice is corrupted.”

“He pukupuku kiri-toru tona he tika nei tana totohe,
Tena ko ia he pirau nei i te he tona hinengaro,
Kei te tu tahanga ahakoa i takaia ia ki te maitai.”

Na Hakiipia ano nga kupu matau mo te ingoa; kua waihotia e te pakeha hei pepela:—

“What's in a name That which we call a rose
By any other name would smell as sweet.”

“He aha kei te ingoa? Ko te mea e kiia nei he roohi
Ahakoa he aha he ingoa ko taua kakara tonu.”

Kei te whaiaipo a Romeo raua ko Huriete engari ko o raua tipuna tuku iho ki o raua matua he hoa riri; e kore rawa to raua marena e whakaaetia. Na konei i puta ai i te wahine, i a Huriete, enei kupu, “He aha kei te ingoa?” no te mea ko o raua aroha kei te tika me o raua tinana, he rawa iho kei o raua ingoa.

Ki tetahi ahuatanga ano he mea nui tonu te ingoa:—

Good name, in man and woman, dear my lord,
Is the immediate jewel of their souls;

Who steals my purse steals trash; 'tis something, nothing;

'Twas mine, 'tis his, and has been slave to thousands;
 But he that filches from me my good name
 Robs me of that which not enriches him,
 And makes me poor indeed.
 Ko te ingoa pai, o te tane o te wahine, e toku ariki aroha,
 Ko te taonga tino nui tena a te tangata:
 Ko ia e tahae ana i taku paahi e tahae ana i te paru; he
 mea ano, he kore noa iho;
 Naku, nana, a he pononga ki te tini;
 Engari ko ia e kaia ana i taku ingoa pai
 E muru ana i te mea e kore nei ia e rangatira,
 Engari e tino whakarawakore rawa ana i a au.

Na Hakipia ano enei kupu. He rere ke te tikanga o te ingoa i enei kupu i nga kupu kua whakamaramatia ake ra. I runga o te toa o Otero, he tangata mangu, ka moe i a ia a Tehimona, he wahine pakeha tino ataahua. I whakapaea he mea karakia nana i pirangi ai taua wahine ki a ia. He nui te aroha o Tehimona ki tana tane engari na etahi tangata kino i tito kua hara ia, na konei a Otero i hae ai, okaina ana e ia tana wahine.

Ko tetahi hara tino kino tenei i te ao ko te whakakino i te ingoa o te wahine. Ki etahi tangata he mahi moni tonu te ngau tuara. Ko te tino take o te ngau tuara he hae.

Anei ano etahi kupu a Hakipia—

“Be thou as chaste as ice, as pure as snow, thou shalt not escape calumny.”

“Abakoa i rite ki te hukapapa to hara-kore, ki te hukarere tou ma, ka pania koe ki te paru.”

Ko nga tangata—ara ko nga wahine, na te wahine hoki tenei mahi te ngau-tuara—he whakakino ingoa nei ta ratou na tino mahi i te ao, kaore e ata uiui marire ki te tika o te korero; ko ta ratou hoki chara i te mea ko te tika o te korero engari ko te whakakino i te ingoa o te tangata e haca ana e ratou.

I etahi wa ko nga pai o te tangata ka hurihia e ona hoa-riri hei kino mona. I mea a Iako mo Tehimona,

So will I turn her virtue into pitch,
 And out of her own goodness make the net
 That shall enmesh them all.

Ko tona pai ka hurihia e au kia pango rawa.
 A ko tona ataahua ano hei kupenga,
 E tawhiwhi ai ia.

Kaati ake a Hakipia kupu, me *Toa Takitini* motuhake tonu, nuku noa atu ranei, e pau ai nga kupu nunui a te tino tohunga o te Ingarihi.

Me tuhi ko nga kupu a Takuta Honehana (Dr. Johnson) he tino tohunga ano no te Ingarihi,

He left the name, at which the world grew pale,
 To point a moral, or adorn a tale.
 Tana i waiho ai he ingoa, i koma ai te ao,
 Hei tohutohu, hei whakareka korero ranei.

Ko enei kupu, kua waihotia hei whakatauki ma te pakeha, he kupu na Honehana mo Taare XII., Kingi o Huirene (Sweden). I whai a Taare kia paku tona rongu ki te ao katoa, kia puta tona ingoa mo te toa. He nui ana pakanga ki era atu iwi. I kiia ia ko "te Porangi o te Raki." Ko te whakaupoko o nga korero a Honehana i puta ai ana kupu matau mo Taare ko "Te Horihori noa o nga Hiahia o te Tangata" ("The Vanity of Human Wishes"). He whakaatu nana i te horihori noa o nga honore o te ao, ahakoa whiwhi te tangata ki aua mea, pera me Kingi Taare i whai ki te kororia o te ao a ko tona mutunga he mate kino; ka waihotia tona ingoa hei whakapato i te tangata kei pera, hei whakareka korero ranei, inahoki e korerotia nei e tatou. Me he mea no enei ra a Honehana ko enei he kupu mana mo te Kaiha.

Tana i waiho ai he ingoa, i koma ai te ao,
Hei tohutou, hei whakareka korero ranei.

Ko tetahi o nga tangata i whakahuatia e Honehana i ana korero mo te horihori o nga honore o te ao, ko Katinara Tamati Wuruhi (Wolsey). I ekengia e Wuruhi te keokeonga o te honore tangata. He tangata ware ia, ko tona papa he poiha engari na tona matau hohoro tonu tana piki. Ko ia te mangai o te kingi ki etahi atu whenua; i tu ia hei pihopa. kahore i takitaro ka tu ia hei Akepihopa mo loka, a i muri tata mai hei Akepihopa mo Kanatipare a hei katinara. I whakaturia ano ia hei kai-tohutou mo te kingi. I pau tona kaha ki te hapai i te mana o te kingi, i utua ia e te kingi ki nga mea katoa i matea e tona ngakau. Ko ia te mangai o te kingi; ko ia te kuwaha atu ki te kingi; kotahi tonu te tangata i runga atu i a ia ko te kingi anake. Otira i peheatia ranei, huri ke nga whakaaro o te kingi, ka mahue ia, ko tona takanga ki raro, haere ana i te huarahi ki te pinono taro mana. I mea ia ki tona hoa ki a Koromera:

O Cromwell, Cromwell,

Had I but served my God with half the zeal
I serv'd my king, he would not in mine age
Have left me naked to mine enemies.

--Shakespeare.

Au, e Koromera, e Koromera,
Me i hawhe noa toku kaha ki te mahi ki toku Atua
Me au i mahi nei ki toku kingi, e kore au e rukea
I toku kaumatuatanga kia tu tahanga, hei mataki-
taki ma oku hoa-riri

--Na Hakipia.

Tika tonu nga kupu o te Karaipiture, "Na, ka tukua atu e ia ki a ratou ta ratou i inoi ai; otiia i tonoa mai e ia he hirokitanga ki o ratou wairua."

Hei whakamutunga ko nga kupu a Rore Paerona (Lord Byron), he tangata tino matau, he tino tohunga ki te whakatakoto i te kupu. E tamariki ana ano a Paerona ka oma tona matua, ka whakatupuria ia e tona koka. I te nui o te manaaki ka tupu kino, ka whakarerea e tana wahine. I tona whakama ki te noho ki Ingarangi ka haere a Paerona ki te whenua kurapa ai. He tangata whai moni ia na reira ka ngawari nga mea katoa. I tukuna e ia tona tinana me tona ngakau ki nga ahua eka o te ao, ara, ki te waina ki te wahine. E 36 ano ona tau ka mate; ko tona tinana i haria ki Ingarangi nehu ai. Na Rore Paerona enci kupu i waiho iho ki te ao—

There's not a joy the world can give like that it takes away.

Kahore he koa o te ao hei rite mo te mea i tangohia atu.

I tangihia e Paerona nga ra o tona tamarikitanga, o tona hara-koretanga. Ko nga katakata, ko nga whakangahau, a te tangata hara he maminga, he whakawareware, ko roto ia, ko te ngakau kua taero ke:—

Though wit may flash from fluent lips, and mirth distract
the breast,

Through midnight hours that yield no more their former
hope of rest;

'Tis but as ivy-leaves around the ruined turret wreath,
All green and wildly fresh without, but worn and gray
beneath.

Ahakoia rere noa he kupu ahua eka i nga ngutu tatahi,
whakawarewaretia ranei te ngakau e te ngahau,

I nga haora o waenganui po kua kore nei te tumanakotanga kia okioki me nga ra ka huri;

Ko te rite ia kei te whare pakaru e awhitia nei e te pohue,
Matomato tonu, ngotongoto tonu, ki te titiro atu, ko roto ia
he pirau, he popopo. (Taria te roanga.)

PITOPITO KORERO.

I te mea nehua ai nga tohunga whakatakoto korero o te Ingarihi ki Wehimita Api (Westminster Abbey) tetahi o nga tino whare-karakia o Ingarangi i takoto he pitihana ki te aroaro o te Akepihopa o Kanatipere kia whakaaetia kia tu he whakapakoko mo Rore Paerona (Lord Byron) ki Wehimita Api. I tangi te ngakau o te Akepihopa mo taua tono engari kaore i taetae e ia te whakaae i te mea i whanui nga tikanga kino a Paerona. Ko Paerona tetahi o nga tino tohunga o te iwi Ingarihi mo te tuhituhi korero, mo te ata whakatakoto i te kupu otira ahakoia te nui o tona matau kahore i warewaretia ona he.

NGA NAMA KI TE TOA TAKITINI.

HE whakaatu tenei ki aku rangatira o tena iwi, o tena iwi, ko nga pire ki a koutou a *Te Toa Takitini* ka tukutukuna atu i roto i nga ra o Maehe nei. Kua tukuna atu ki nga ringaringa o nga ropu pakeha i whakaritea mo era mahi, te mana whakahaere i nga pire mo ta tatou pepa. No reira kua hei ohorere, kua hoki hei pouri. Ko etahi ka wha, ka rima ranei nga tau e nama ana. Kia mahara ano ki nga kupu a o tatou matua e ki nei, "He huruhuru te manu ka rere." Kua neke atu i te 900 nga tangata e tango ana i ta tatou pepa. Engari ko te mate, he tokomaha rawa te hunga kei te wareware ki te whangai mai i ta tatou pepa.

Kaati, mehemea kei te taumaha koe i tenei wa i te kore hereni, me tuhituhi mai o whakamarama ki Te Etita, *Te Toa Takitini*, Box 300, Hastings. Mehemea ka pai ka tika nga whakamarama kaore e whakamutua te rere o te pepa ki a koe. Engari i te mea kua tae ki te £250 te moni e pau ana i te tau mo te perchi anake i te pepa, he inoi atu tenei ki aku rangatira kia awhinatia mai ahau. Mau ko te rourou, maku ko te rourou, ka ora *Te Toa Takitini*.

E nga iwi nunui, e nga iwi rangatira, kaore ranei e kitea mai e koutou he huarahi hei awhina i ta koutou tamaiti? Ko Te Arawa anake te iwi kei te tango i tetahi wharangi o te pepa ma ratou me te utu mai hoki i te £12/10/- i te tau mo tana wharangi. Kei whea a Ngati Porou, a Mataatua, a Ngati Kahungungu, a Ngapuhi me era atu o nga iwi nunui o te motu? He aha nga Kaunihera te tango ai i etahi wharangi ma ratou, kia kitea ai a ratou mahi hei ora mo te iwi.

TE UTU MO TE KEEHIA TE ARAWA.

POARI O NGA MOANA O TE ARAWA.

KUA whakaotia e te Poari te moni mate Aara te Roia naana i whakahaere te Keehi o nga Moana ki te £2500.

Kaore ranei e horerepu to ngakau mo tenei whakaotinga, i te mea tera ano etahi atu tangata e tika ana kia whakaarotia.

Tuatahi, ko Apirana Ngata—ko te tangata, naana i Whakatoto te kaupapa i huri mai ai te Kawanatanga ki te huarahi whakariterite rangatira.

Kei te mohio ra koe ki tenei o tamariki kaore tona kaha me tana maramatanga i homai i runga i te whakaaro moni, engari i runga i te whakaaro mai ki tona lwi ki a Te Arawa.

Tera ano etahi, engari no te Waka ake era.

Na reira kia ora ra e te Aara korua ko to kawenga e £2500.

Kia nui rawa te ora kia koe Apirana mo ou mauuitanga i tenei take i runga i te huarahi rangatira aroha hoki ki to Waka ki a Te Arawa.

Kia koe hoki kia Rapata Levin mo tou kaha ki te whakakotahi i a te Arawa ki runga i te kaupapa. Kia ora koe, kaore nei ano a te Arawa kia whakaaro atu ki a koe.

HE MIHI KI A PARATENE.

A HAKOA paetahi, paerua, te totara ki runga ki te mate, ka mihia, ka tangihia.

Ki *Te Toa Takitini* tena koe te kanohi ora o to matua o Paratene Ngata kua wehe atu ia ki te okiokitanga mo te tinana me te wairua. Noreira ko te aroha o te tangata ki to matua me whaka mauru atu kia koe, itemea, e rite ana ko koe tana tamaiti whaka-pakanga i noho ai koe ki tana aroaro, hai tonotono mana, koia koe e haere nei ki nga marae o Aotearoa me te Waipounamu. Hinga rawa ake to matua, haere ora ana tana ngakau, itemea ka rite ana whakaaro katoa ia korua ko to tuakana ko Apirana T. Ngata.

Ko koe ki tena tutanga ko to tuakana ki nga tikanga whanui, teitei, hohonu o te ao hou, me te ao tawhito, hai painga mo nga taha e rua.

Ko tenei ma te Atua korua e tiaki i roto i nga taumahatanga o nga wa pouri, a mana e tiaki o korua waewae kai tutuki, mana ano hoki e homai nga ra maha me nga tau maha ki mua ia korua, kia tutuki pai ai i a korua nga tumanako a to tatou matua a Paratene.

—*Tutengaehe H. Paratiti,*
Matata.

HE MIHI NA TE POUARU A MEIHA PIKAKE.

T UKUNA atu taku aroha ki te iwi Maori mo te nui o a ratou mihi ki a matou ko aku tamariki kua pania nei, i te matenga atu o to matou matua. Ko te whakaaro nui i roto i a Meiha Pikake ko ana tamariki o te iwi Maori. He maha ona whakahuatanga i nga ingoa o nga Apiha me nga hoia Maori. I mua atu, o tona matenga, nana tonu i whakarite te wahi hei takototanga mo tona tinana. Ko tana kupu tenei: "Ki te mate ana ahau, mauria taku tinana ki waenganui tonu o aku tamariki Maori takoto ai te urupa i Narrow Neck. Koina nga tamariki i aroha nuitia e ahau. Waiho matou ko aku tamariki Maori kia takoto ana i te urupa kotahi." I mate atu ia ki Te Aroha. Na taua kupu ana, kamauria tana tinana ki Akarana a ka whiti atu ki te whai i tohungia nei e ia, ara ki te taha o te puni i nohotahi ai ratou ko ana tamariki.

He nui hoki te mihi o taku ngakau ki te kaha o te manaaki o Takuta Te Rangihiroa i a matou i taua wa, tae atu hoki ki ana whai-korero i te ra i nehua ai taku rangatira.

Kaore ahau e kaha ki te tuhituhi atu ki tena ki tena o nga tamariki a Meiha Pikake, no reira ka tukuna atu ma te pepa nei e mau haere te aroha me te mihi ki tena o koutou i tu nei hei hoia i raro i te mana whakahaere o Meiha Pikake. Kia tau nga manaakitanga a te Atua ki a koutou katoa.

TE ATIPIHOPA.

NA te kaha rawa o tona koroheketanga ka puta te whakaaro o te Atipihopa (Julius) kia maunu mai ia i tana tuunga.

He nui te tangi o te Hahi katoa ki tenei tangata. He tino matua i roto i te Atuatanga ki nga Hahi katoa o Niu Tirenī. He tino tangata matau, a kaore hoki he tangata mohio atu i a ia ki te whakatakoto korero, a he tino reo reka hoki ki te whai-korero ki te kauwhau.

Ko tona whakakapi mo te turanga Atipihopa, ko Pihopa Awarere (Averill). He tangata tenei e mohiotia ana e nga Maori o te Pihopatanga o Waiaapu me Akarana. He tangata pai ki te iwi Maori, he tangata marama ki te whakatakoto tikanga. Kei te mihi *Te Toa Takitini* ki enei pononga a te Atua me te inoi kia tau iho nga manaakitanga ki a raua mo nga tau maha e takoto mai nei.

WHENUA MAORI.

.... (Na H. Poananga, LL.B.)

KA wiraia e Timoti ona whenua kia Haimona—tera ano ona whanaunga tata ake. Ka mate a Timoti ka tau nga whenua kia Haimona—ka haku nga whanaunga tata. Muri mai ka mate kore-wira a Haimona. Tono ana nga whanaunga tata o Timoti mo nga whenua, pera ana hoki nga whanaunga o Haimona. Me pewhea te whakatau ate Kooti?

Ko Timoti me Haimona he ingoa whakaahua noa, engari pea e tinana aua te ahuatanga ki etahi take e pa ana ki tena ki tena o tatou.

Ka mate a Rawenga te Riri (e rite ana ia kia Haimona i roto i te patai) ka whakahaerea te tono mo ona whenua. Ka whakatau e te Aperata Kooti kia tau nga whenua ki nga whanaunga tata o te tangata i wiraia mai ai kia ia nga whenua. Ara ki nga whanaunga tata o Timoti i runga i te patai i runga ake nei. E haere ana kite toru nga tau o te putanga o tenei whakatau.

Ia Noema, 1924, ka tukua kia whiriwhiria ete Hupirimi Kooti kowai ma nga tangata e tika ana ki nga paanga o Hoki-mate Reweti (kua mate—rite tonu tenei kite kechi o Rawenga te Riri. E ki ana te Hupirimi Kooti, he ohaki ano te ohaki—he wira ano te wira, e rereke ana raua. Ko te wira he tuku motuhake atu i nga whenua. Heoi ano e hoki ai nga whenua ma te marama o nga kupu e ki ana mo te wa anake e ora ana e noho pouwaru ana ranei te tangata i tukua atu ai nga whenua. Mehemea tera ano tetahi tikanga Maori e ki ana kia hoki mai ano aua whenua ki nga whanaunga o te tangata naana te tuku, e pa ana pea mo nga whenua i tukua i runga i te ohaki. Otira no te tau 1895 ka whakakorea te mana o te ohaki.

Ka kitea iho i konei ka kore mana te whakatau a te Aperata Kooti, a ka kite iho hoki tatou i te whakautu mo te patai i runga ake nei.

HE MIHI.

KANUI to matou mihi ki nga mema o te "Cathedral Dorcas Society" mo te takai kakahu ataahua i tukuna mai nei ki a au hei tukutuku maku ki nga tamariki o Taupo. Kia nui nga ora ki tenei ropu mo tenei tohu nui o to ratou aroha ki nga tamariki o te takiwa ki Taupo nei. Ma te Atua koutou katoa e tiaki, e manaaki, e whakakaha ki te mahi i karangatia ai koutou.

—*Na Kereti Tina.*

Taupo, January 15th, 1925. —*Na Manihera Tumatahi.*

NGA RETA MAI.

ETAHI PEPA TAWHITO.

Ki te Etita.

ITE tau 1891 ka perehitia tetahi pepa Maori ko "Te Paki o Matariki" te ingoa. Kaore i tino tuturu nga wa i puta ai taua pepa. Ko nga nama o te pepa kaore hoki i tika i etahi putanga. Noreira he uaua te whakaatu ehia nga perehitanga o taua pepa. Ko taku hiahia he kohi haere i nga kape o taua pepa kia takoto katoa ai ki te Raipere a to tatou Tominiona, ko ahau uei te Kai-tiaki i Poneke. Ko nga putanga enei kei a au.

Perehitanga ki Te Kauhanganui, Maungakawa, Hurae 26, 1892; No. 6, Cambridge. Waikato, Akuhata, 1892; No. 6, Cambridge. Waikato, Oketopa 6, 1892; Kape, Maungakawa, Cambridge, Noema 6, 1892; Kape, Maungakawa, Cambridge, Noema 15, 1892; Kape, Maungakawa, Cambridge, Hurae 25, 1893; No. 9, Maungakawa, Cambridge, Hurae 25, 1893; Kape, Aperira 12, 1894; Kape, Mei 25, 1894; Kape, Hune 2, 1894; No. 4, Akuhata 22, 1895; No. 5, Tihema 16, 1895; Kape, Mahe 18, 1896; Kape, Mei 2, 1896; Kape, Hurae 8, 1897; Kape, Tihema 24, 1897; Kape, Hanuere 6, 1902; Kape, Mei 2, 1907.

Kei a au ano hoki etahi kape o "Te Kahiti Tuturu," na taua hunga ano pea i perehi.

No. 1, perehitia ki Maungakawa, Kemureti, Noema 20, 1894; No. 3, Oketopa 20, 1895; No. 5, Hepetema 29, 1896.

E hiahia ana ahau kia whakaaturia mai mehemea tera ano etahi kape o taua pepa i perehitia, he aha te ra i perehitia ai. Mehemea tera atu etahi kape kei etahi o koutou, nui atu te mihi ki a koutou ki te tukuna mai etahi kape ki a au ki Poneke nei. Heoi ano.

—*Na Johannes C. Andersen,*

Turnbull Library, Wellington.

[Ko te tono a to tatou hoa pai ki te Maori, a Mr. Andersen, he mea tika kia whakamana. Kaore ia i te tono hei mahi moni mana, engari kia takoto pai ai i te Raipere a te Tominiona katoa. Na tatou katoa tera Raipere. Ka haere koutou ki Poneke ka hiahia kia kite i nga pepa me nga pukapuka tawhito a te iwi Maori, me tae koutou ki te Turnbull Library kei reira to tatou hoa a Mr. Andersen te tohunga mo nga pepa tawhito a te Maori, te tohunga hoki mo nga whai a o koutou tipuna. Kia ora to tatou hoa.—*Na te Etita.*]

Ki te Etita o Te Toa Takitini.

He whakamoemiti no te ngakau mo te aroha a *Te Toa Takitini* ki nga maramataka, me te pai o te maramataka me tana maioha ki nga rangatira, ki nga rawakore, ki nga wahine, ki nga tamariki, taane, wahine.

“Mere Kirihimete, Hape Nu Ia kia koutou katoa,” kia pena ano kia koe e *Te Toa Takitini* me nga Etita. Ma te Atua koc, koutou e manaaki, e tiaki, e whakakaha, e whakamarama, kia tiaho ai tou maramatanga ki nga tangata katoa; hei whakatau mo te maioha a *Te Toa Takitini*, mo nga maramataka me *Te Toa Takitini* £1.

Kia ora tonu i te roa o tenei tau mo nga wa e tu mai nei i mua i a tatau.

—*M. M. Tumatahi, Taupo.*

TE HUI A TE ROPU KARAITIANA O NG KARETI NUNUI O NIU TIRENI.

NO 31 o nga ra o Tihema, 1923, ka tu te hui a te ropu nei ki Kemureti wahi o Waikato. Ko te 23 tenei o nga wa i tu ai nga hui a te ropu nei, ara kotahi huinga i te tau a karangatia ai he huinga ki tena wahi, ki tena wahi o te Tominiana.

Nga Kareti nunui (Universities) katoa o nga motu e rua nei, kaore rawa i ngaro.

Hui katoa te hunga i tae: Tane 80, wahine 120. He takuta, he roia, he initinia (engineer), me nga mea kua paahi i nga whakamatautau M.A., B.A., B.Sc., a ko te nuinga kei te kura tonu. He hanga whakamiharo, te noho i waenganui i tenei huihuinga tuahua tangata; wahine hoki. He hunga tenei kua waiho e ratau ko te Karaiti kei kai arahi i a ratau, ahakoa he aha te turanga, me te mahi ranei, a te tangata, ko nga whakakoranga a te Karaiti e mau ake nei i roto i te Karaipiture he kaupapa e haere ai ia.

Kotahi huinga topu. te tau, haunga ano nga ropu ririki kei tena, kareti kei tena kareti engari i te wa e karangatia ai he hui topu (conference) ka hui katoa ana ropu ki te wahi kotahi.

He nui nga putake e whakararahia i taua hui. engari ko te tino mea nui ko te rapu tahi i nga whakaaro o te Karaiti i roto i nga Rongopai, me era atu pukapuka o roto i te Karaipiture. ara i nga whakaaro o te Karaiti e pa ana ki tena ahuatanga, ki tena ahuatanga o te tangata ki te ao. He tikanga whanui tenei kei te ao katoa. Nga kareti nunui katoa o te ao; o nga iwi onga reo, onga kingitanga kua whakaropine i a ratou kia kotahi a e karangatia ana taua whakakotahitanga, “The World’s Christian Students’ Union.” Ko te tangata nana i rangaranga tenei wairua ki coto ki nga whare wananga, whare maire o te ao ko Dr. Mott, he Marikena. Kua nui haere tenei kotahitanga, ara kua kaha te kite o te tamariki e tae ana ki

nga kareti nunui (Universities) me era atu kareti i te pai me te tika o nga kaupapa i tu ai tenei kotahitanga kua tomo. E hui mai ra tena whenua me ona kareti, tena whenua me ona kareti, a Ingarangi, Amerika, a wiwi, a Tiamana, a Inia, a Haina, a Tiapaano, a Ruhia, me era atu ia tau ia tau i runga i nga kaupapa kotahi; a i te wa e whakaarohia e nga tumuaki o te kotahitanga o nga kareti nunui o te ao kia tu he hui topunui ka hui te hunga, whiriwhiria o tena iwi o tena iwi ki te wahi kotahi. Ko tetei mea nui hei maumahara: he hunga tenei kua oti o ratau whakaaro; hinengaro hoki te aata wana-ngatia ki nga tauira o te mutumai o tenei mea o te matauranga tangata, heoi kua hoki ratou, ki nga kupu a te Karaiti, me era atu kupu o te karaipiture hei tohutohu i a ratau ki te whakamahi tika i taua matauranga hei painga mo te ao katoa.

I hui tenei peka (Niu Tirenī) ki Kemureti, e wha nga reo i tae; he Ingarihi, he Marikena, he Maori, he Inia, kaati ahakoa to ratau takitahi i runga i o ratou ahua, me o ratau reo, ko o ratou whakaaro kotahi tonu, i te Wairua Tapu o te Karaiti e whakaako ana i a ratou; kaore he mangu kaore he whero, kaore he ma, engari he tamariki katoa ratou na te Matua kotahi. No reira me aroha tetei ki tetei, me awhina tetei i tetei.

Ec te Etita, he hanga whakamiharo te aroha te iwi nei, o te pakeha i na roto mai i te Wairua o te Karaiti te ahu nga mai ki a koe: te pono, te u te hohonu.

Nga iwi i waho atu i te Ingarihi i tae ki te hui i kemureti; Miss Jean Stevenson, he Marikena; John Bairagi he Inia; Wharetini Rangi me Paora Temuera he Maori.

Haunga nga putake hohonu i whakahaerea i roto i te hui, engari ko te tutataki ki nga taitamariki whakaaro rangatira o te iwi pakeha, te hamumu, te takahoa me te ahureka, ka kite ra i tona tino tikanga o te whawha ki enei taonga.

Henui te tumanako o te Etita ka whai-nui o tatou taitamariki Maori i tenei ropu nga mea wahine tonu me nga mea tane kei o tatou kareti; kei nga kareti nunui ranei o te motu e kura ana; he whakawhanui i nga whakaaro, he hapai hoki kia teitei te titiro. Kua tino aro nui mai inaiane te titiro a te ropu nei ki te iwi Maori me te hiahia nui kia mohio kei te pehea te ahua o te Maori; te taha wairua me te taha tangata.

Kei te tukua atu e ahau te kape o te putake Maori i whakahaerea i te hui a na Atirikona Tiatitana i arahi te putake, na Paora Temuera i whakawhanui atu. I te ra i whakaritea hei pataitanga ma te hui i nga hohonu tanga o nga take patai e mau ake nei ka riro na Wharetini rangi raua ko Paora Temuera i whakahokihoki nga mea i hiahia kia ahu atu i te tangata Maori. Nui rawa te hihiko ki te whakarongo me te tumanako o te wahine o te tane ki te awhina i te iwi Maori. Tera koe e kite iho i te whanui me te hohonu o nga mahi a te Ropu nei mo te taha Maori, a kua waiho hoki te take Maori hei take nui mo aua hui katoa e tu mai nei.

Ohinemutu, Rotorua.

—P.T.

TE WHETU-KURA A TANGAROA.

(Na Mohi Te Atahikoia.)

KUA kite iho i to whakamarama e Hakaraia Pahewa me te whakamiharo iho ki enei korero o nehera kua hurahia ake nei ki te ao. Ehara taku i te whakahe, engari he tapiri atu me kore e takoto pai enei korero mo nga whakatupuranga e heke iho nei. Me timata penei ake te korero:—Tokorua etahi tangata no Hawaiki, ina te whakapapa.

Tangaroa

Whata

Mania

Whakatari

Hine Rauru

1 Pohatu-te-Tahuri

2 Pohatu-te-Takere

3 Pohatu-Whakarongo

(I a ia Te Whetu-kura a Tangaroa e pupuri ana.)

Te mahi a Rurua he haere ki te hi ika ma raua me a raua tamariki, kaati kaore e mau. Ka aroha a Hine ki tona tane katahi ka tikina te matau a tona tungane. Te haeretanga o Rauru ki te moana kaore i rikarika te matenga o te ika. Te hokinga atu ki te kainga ka huna e ia te matau nei, ka korero parau atu ki te wahine kua motu i te ika. kua ngaro tona matau. Ka rongu mai a Whakatari i te korero a tona tuahine, ka pouri, ka haere ki te karangaranga i nga ika. Ka haramai te Hapuku, Te Mangoururoa, te Atirere, me era atu taniwha whaimana o te moana ka tonoa atu kia hamama mai nga waha, ki whakaatu mai ranei mehemea kei a ratou te matau nei, ka kiia mai kaore. Ka rapua mai e Tutarakauika e Ruamano ma i te papa o te moana kore rawa i kitea. Katahi ka hokia mai, ko tona taokete i te kainga. pataia tonutia, "Kei hea taku matau? Kua motuhia atu e te ika i te moana." Kua pau i au te moana te rapu. kaati kaore i reira. Ina tonu au e kite atu nei e koowhara mai na i roto i o kua. Ko te tuohutanga iho tena o Rahuru nohopuku tonu iho. Ka ngaro te taonga nei. No tetahi takiwa rawa i muri noa mai, ka tonoa e Rahuru kia haere raua ko Hine me a raua tamariki kia haere ki te hochoe i te moana. ka whakaac te haku nei. Nawai i kitea te tuahemua a na te mea ano ka ngaro. ka whakatahuritia te waka e Rahuru. ka mate nga tamariki. I te mea e kau ana ka whakarongo iho a Rahuru kua taumaha ia, katahi ka karanga atu ki te wahine. "E Hine ka u ranei koe ki uta?" "Ka karanga ake te wahine." "Ae." Ka mea atu te tane. "Ina te matau a to tungane." Ka meatu te wahine. "I a koe tonu ia te hanga a to taokete. Tuku rawa koe kia mate matou ko aku tamariki ka whakahoki mai ai!" Ka whatoro atu a Hine ka poua ki roto i tona koukou katahi ano ka kau te wahine ra. u tonu atu ki uta. Ko Rahuru ka mate ki te moana, me ona tamariki.

I haere noa mai tetahi tangata (kei te ngaro te ingoa) e ta-

koto ana te wahine ra i runga kirikiri ka mauria ki te kainga, ka moea e ia hei wahine maana. Ka whanau te tamaiti ko Tahu-wai-rangi, ka akona e Hine ki te mahi kai moana. Ka taia e ia he "Koemi" ara he torehe. Ka akona hoki ki te mahi mounu i runga huapapa. Ka pakeke te tamaiti nei ka haere ki te tuku i tona koemi. E toru nga tukunga mau ake he kohatu, i te takinga kotahi, engari he kanohi o nga kohatu ra e whakana tonu ake ana ki tamaiti ra. Katahi ka hoki te tamaiti ra ka koreero atu ki tona whaea kaore he kai i mate i a ia engari he kohatu anake. E toru ona takinga ake e toru ano nga kohatu i mau ake. Ka tangi te hakui ra ka ki atu ki tona tamaiti, "Ko o tuakana tonu eena i mate atu ki te moana. Tikina mauria mai ki te kainga nei. Ka haere te tamaiti ra ka mauria mai nga pohatu, ka takaia e te hakui ki te kakahu ka karakiatia ka utaina ki runga i te tuahu. ko te nohoanga tena o aua kohatu hei atua ngau tangata e kiia nei i tenei ra ko Pohatu.

Me whakamarama ake i konei nga mana o enei atua:—Kaore e rongo enei mate a Pohatu-te-tahuri me Pohatu-te-take, ma te tikina ra ano i te rimu rehia i te rimu ko-tau ka uta ki runga i te umu e mahia ai te turoro.

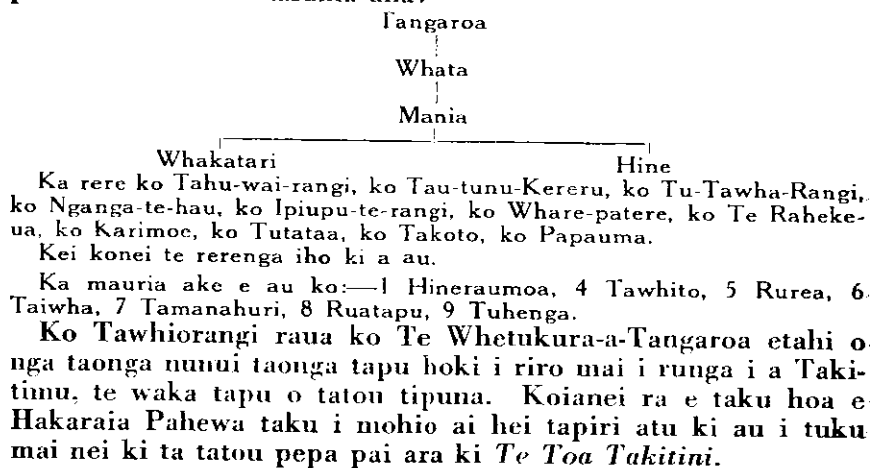
Ka rongo a Pohatu Whakarongo mehemea ki te pakurukurutia nga pohatu i ata karakiatia ki te wahi e paongia ana e te mate. Kaati ake mo tena wahi.

Ka tupu a Tahu-wai-rangi hei tangata nui, ka whakahaugia e tona koka e Hine kia hangaia he waka atahua mo tona tama, ka tapaiana te ingoa ko Hikurangi-ka-tere. Ka tae ki te ra o Tangaroa-a-mua ka tonoa e te hakui ra tona tama kia haere ki te moana. Maanu rawa te waka, katahi ano ka ki atu. "E Tahu ina taonga tapu a to matua a Whakatari te matau-rongo nui a Whetu-kura-a-Tangaroa, i hunaia nei e Rahuru. i mate ai matou ko o tuaakana ki te moana. Kaati kua u mai nei o tuaakana i a koe ki uta, ina, haere, kia pai to whakahaere i te taonga a to matua hei oranga mou me ou uri i muri i koe." Kaore i roa te maanutanga atu o te waka nei kua hoki mai ki tonu i te ika. I ia ra i ia ra pera tonu te mahi, ka hau te rongo o te mahi a Tahu-wai-rangi, ka hui mai nga iwi kia kite, me te whakamiharo. I tetahi ra ka tere nga waka nui atu. Ka kai te ika ki ta Tahu, ka kore ki ta etahi. E tiu ana, e rona ana te ika i te matau a Tahu, te korikori a etahi, ka puhaehae era waka, katahi kaapititia mai era waka ka piri ki to Tahu ka tangohia te taonga ra, ka panga atu a Tahu-ro-te-wai, ka hoe te iwi nei ki o ratou tauranga. Te pueatanga ake o Tahu, ka karakia kia mauria ia ki uta. Ka tae mai tona ariki (kei te ngaro te ingoa) ka u a Tahu ki uta. He roa nga ra e whakataata ana a Tahu ki te kainga kei reira nei te iwi na ratou te mahi kino nei, ka tae ki tona ra ka kitea ia e tetahi wahine, ka moea hei tana maana. Tupono te wahine nei he tamahine na te tangata kei ia nei te matau. Ka tonu a Tahu kia haere raua ko tona wahine ki te hi ika. Kua tae tenei kei nga po korekore. Ka ki atu te wahine. E ta, he korekore ra enei po."

Kei te pai kaore he mana o ena po ki te matau a to papa, tikina. Ka whakaae te wahine katahi ka tikina, ka tae mai. Ka whakaterere atu te hanga ra i to raua waka. ka maanu, tahi ano ka poua iho e Tahu-wai-rangi, chara ko tona wahine tu tonu iho hei pohatu, ka whakarahia te moana, po, ngaro noa tona waka a Hikurangi-ka-tere i te rehu waitai te kitea e te kanohi tangata.

Me hoki atu te korero kia Hine. Ka whanga mai na te hakui nei ki tona tama, katahi, ka rua, ka toru nga po e whanga ana, ka mahara te kuia nei kua mate kei te moana, ka tangi ki tona tamaiti. I tetahi po moe rawa iho ia tokorua nga tangata e kau-tohe ana, kotahi e ki ana he ra (heera) ko tetahi e ki ana he tuawhena. Ka rongo ia te reo e karanga ana "He ra, ko Hikurangi-ka-tere te waka, ko Tahu-wairangi kei runga." Te ohonga ake o te hakui ra, titiro atu ai ki te moana, na ko tona tama e hoki mai ana. Ka koa te hakui nei me te iwi katoa katahi ka tapaetia te wahine ma Tahu. Ka hapu te wahine ra, ka haere a Tahu ki te patu manu ma te puku o tona wahine, ka tunutunu i te manu ka hoatu kia kainga. Te whanautanga o tona tamaiti ka tapaia te ingoa ko Tau-tunu Kereru.

Mo tenei whakaaro no Taranaki a Hine, me penei atu au "Ae pea." Ina taku e marama ana:—

TE PAIPERA MAORI.

HE PEREHITANGA HOU.

Na Kawana (J. Cowan).

KUA tae mai ki a au te taurira o te perehitanga tuatorutanga o te Paipera, a he mea nui tenei i roto i nga whakahaere a te Hahi o Niu Tirni. I haere a Atirikona Hapata Wiremu ki Ingarangi ki te tiroiro i te perehitanga, a he nui te whakamihi ki a ia, me nga kai-perehi (British and Foreign Bible Society) me te otinga paitanga o ta ratou mahi. Ko nga wharangi o te Paipera hou nei e 1200. Pai ana te marama o nga reta. Tetahi mea hou ko nga reta e kumea ana, kua hoatu he tohu pera ki aua reta.

(Taria te roanga.)